

роль відіграють заборона й позитивне зобов'язування, що негативно позначається на змісті й обсязі правового статусу суб'єктів відносин і, як правило, пов'язане з надмірно ускладненою процедурою здійснення юридичних прав та обов'язків. Правове регулювання на основі ліберальної моделі першорядну роль відводить дозволам, які дають можливість закріпити необхідний правовий статус різноманітних організацій і гарантувати реалізацію їх прав шляхом самостійного прийняття ними рішень щодо реалізації передбачених правовими нормами варіантів власної поведінки. Визначальну роль у такому регулюванні відіграє принцип диспозитивності, що зумовлює співвідношення в актах законодавства норм різних видів (дозволяючих, забороняючих, зобов'язуючих).

Приватно-правова природа відносин у сфері громадянського суспільства передбачає й відповідний метод їх регулювання. Цей метод є приватно-правовим і передбачає диспозитивність, юридичну рівність суб'єктів права, їх ініціативність у процесі формування та реалізації правовідносин. Імперативний метод регулювання як притаманний публічному праву стримує приватну ініціативу, а за певних умов спроможний призвести до повного нехтування правами особи.

Чинники, що визначають вибір законодавцем метода регулювання суспільних відносин, позначаються відповідним чином на вирішенні іншого важливого питання – поєднання централізованого й децентралізованого регулювання цих відносин. У сфері громадянського суспільства поряд із централізованим регулюванням є потреба в широкому застосуванні таких видів децентралізованого регулювання, як координаційне й автономне. Нормативна основа правового регулювання зазначених відносин включає не лише правові норми, встановлені державою, але й норми, прийняті органами управління недержавних організацій і санкціоновані державою. Органічне поєднання централізованого й децентралізованого регулювання на основі широкої свободи локальної нормотворчості є характерним для ліберальної моделі правового регулювання.

Наявність у суспільстві режиму законності, повага до невід'ємних прав людини, відповідність інтересів і потреб учасників відносин, що піддаються правовій регламентації, її цілям, належна правова інформованість і достатньо високий рівень розвитку правової культури особи й суспільства є важливими й необхідними соціально-правовими передумовами правового регулювання, що здійснюється на основі ліберальної моделі.

Порівняння авторитарної й ліберальної моделей правового регулювання відносин у сфері громадянського суспільства можна продовжити і на рівні окремих інститутів права, що може бути предметом розгляду в окремій публікації.

Таким чином, охарактеризовані нами авторитарна й ліберальна моделі правового регулювання відносин у сфері громадянського суспільства мають сутнісні відмінності. Проте з огляду на абстрактний, теоретичний характер цих моделей слід пам'ятати, що в умовах тієї чи іншої держави певного історичного періоду зазвичай має місце поєднання їх окремих елементів, особливо на «перехідних» етапах розвитку суспільства. Разом з тим, зазначені моделі, на наш погляд, можуть слугувати ефективним теоретико-методологічним інструментом осмислення актуальної ситуації в суспільстві, тенденцій його розвитку.

ДЕРЖАВА, ПРАВО І ГРОМАДЯНСТВО У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ГУМАНІСТА ЕРАЗМА РОТТЕРДАМСЬКОГО

Год Наталія Володимирівна

доцент кафедри всесвітньої історії та методики викладання історії,
кандидат педагогічних наук, доцент,

Серед глобальних світових проблем сучасності особливо важливими є питання моральності та права. З ними пов'язано створення суспільства моральної і правової культури, побудова ідеалів справедливості, зміцнення суспільної моральності, її правовий захист, моральне просвітництво тощо. В сучасних умовах існують і загострюються соціокультурні суперечності: між високими темпами науково-технічного прогресу і недостатнім рівнем моральності та духовності людини, її гуманітарної культури; між прагненням до матеріальних благ, їх досягнення будь-якими методами і духовним зубожінням, поширенням у суспільстві філософії «споживання». Гуманітарна наука сьогодні шукає засоби, спроможні ефективно впливати на подолання вказаних та інших суперечностей, протистояти негативним тенденціям, особливо відчуженню молоді від права та моралі, посиленню морального релятивізму, падінню духовності.

З огляду на це видається актуальним звернення до досвіду правового, громадянського та морального виховання, не лише вітчизняного, але й світового. Зокрема, до філософсько-педагогічних творів одного із найвидатніших представників педагогічної думки епохи європейського Відродження Еразма Роттердамського. Він поєднав у моральному вихованні знання й віру, знайшов точки дотику між християнськими та загальнолюдськими етичними цінностями, максимально використав у педагогічних цілях їхній виховний потенціал, чим заслужив визнання «морального наставника Європи». Свого часу гуманісти виформували моральний ідеал, який не дозволив у тогочасну епоху первісного нагромадження капіталу зруйнувати моральність особистості. Тому в сучасних умовах вважаємо доцільним вивчення правового, громадянського та морального виховання у педагогічній системі гуманіста Еразма Роттердамського – багатогранного мислителя, який залишив помітний слід в історії філософії, теології, у мовознавстві, соціологічній та політичній думці. Переважна більшість праць, присвячених мислителеві, розкривають саме ці аспекти його творчості в контексті ренесансного гуманізму.

Еразм Роттердамський був глибоко переконаний, що моральне виховання особистості повинно бути соціально-орієнтованим, тобто готувати людину до життя в соціумі, учити її правильно співвідносити власні інтереси з інтересами колективу. Руйнування середньовічної станово-корпоративної системи, розпочате в епоху Відродження, посилення динамічності соціальної структури, зменшення замкненості та відокремленості її елементів призвели, на думку Н. Рев'якіної, до «відриву людини від пуповини «групи» [4, с. 13]. Це сприяло формуванню «нової соціальності». Проте проблема «індивід – суспільство» не лише не зменшилася, але й набула особливої гостроти.

Поняття «суспільство» у сучасному його розумінні не існувало і, зазвичай, ототожнювалося з «державою». Лише деякі політичні мислителі (у першу чергу Н. Макіавеллі) розрізняли державний інтерес та інтерес суспільний (*raison d'état*). Тому частіше мова йшла про «політичне тіло» (*corpus, corpo politico*), а суспільний організм уподібнювався природному, з багатьма органами і їх функціями. Умовою нормальної життєдіяльності відтак слугувала злагодженість поведінки окремих частин цього «живого тіла», що залежала від правильної організації людських стосунків. Для гуманістів, які в усі галузі людинознавства вносили педагогічний елемент, вагомим чинником гармонізації системи «індивід – суспільство» стало моральне виховання, формування соціально-етичного світогляду людини, наставляння в «політичній доброчесності».

В італійських містах-республіках, зокрема Флоренції та Венеції, ренесансні мислителі спрямовували зусилля на виховання «ідеального громадянина». На їх думку, основою його моральності повинна стати ідея «спільного блага» («спільного інтересу», «спільної користі», «спільної справи»), яке органічно пов'язувалось із прагненнями й намірами окремого громадянина і навіть переважало над егоїстичними розрахунками. Цей постулат можна вважати лейтмотивом творчості «громадянських гуманістів» – Л. Бруні, М. Пальмієрі, К. Салютаті. Ще один принцип соціальності – справедливість (*giustizia*) – витлумачувався гуманістами в правовому й моральному аспекті. Так, М. Пальмієрі бачив її у природному законі, що лежить в основі божественного. З нього випливають «обов'язки перед вітчизною, пошана до батьків, любов до дітей, доброзичливість до родичів, нарешті, загальне єднання і любов до роду людського» [3, с. 144].

Якщо гуманісти Італії здебільшого говорили про моральне виховання громадянина, то Еразм Роттердамський ставив за мету насамперед формування моральної свідомості «ідеального государя» – голови, розуму, «політичного тіла», гаранта злагоди й стабільності в соціальних відносинах. Освіта в дусі моральної філософії (адже це має бути «філософ на троні») забезпечує, на його думку, мудрість, виховання – бездоганну моральність, взірець для наслідування. Вірний концепції «раннього виховання», Еразм розпочинав процес становлення особистості з дитинства і радив насамперед подбати про наставника, який би «віддано й широко виконував достойну працю виховання государя», свій головний соціальний обов'язок. Важливим для ходу виховного процесу мислитель уважав оточення принца, радив усунути лестощі, зманіженість, розпусту, підібрати для ігор хороших хлопчиків, вірних товаришів. Навчальний матеріал, на переконання Еразма, повинен складати гідні уваги приклади «соціального» характеру (байки Езопа, казки, стародавні міфи тощо). Це необхідно для того, щоб майбутній правитель навчився політичній мудрості, «нікого не зневажав, а прагнув добрими справами повернути до себе душу останнього простолюдина, допомогти другу, стати на заваді ворогові» [5, с. 14, 16, 20].

Отже, правитель, за трактатом Еразма Роттердамського «Виховання християнського державця», перебуває в епіцентрі соціально-етичного виховання. Процес формування його особистості (а це має бути обов'язково особистість) відбувається лише за гуманістичним каноном, який реалізується й у політиці правителя, де останньому відведено роль спрямовувати волю підданих в єдине русло спільного блага, і, таким чином, сприяти їхній соціалізації. Причому, гуманіст пропонує пам'ятати, що підданий – не раб і не безмовна тварина, це «істота божественна й удвічі вільна – за природою та за законами». Відтак необхідна вища мудрість і моральна добродієність, аби згуртувати людську спільноту в єдине ціле. Не все вирішують закони, підкреслює мислитель. Людей необхідно переконувати, наставляти, виховувати, використовувати при цьому всі засоби, щоб досягти усвідомлення спільних інтересів. Государ, радить Еразм, повинен бути і батьком великої родини, і лікарем, і педагогом, але не тираном. «Нехай він старанно працює заради того, щоб вони (піддані) привчалися до найкращого... Немає нічого важчого, ніж відірвати людину від того, до чого вона звикла. Усе це не буде занадто важким, якщо государ і сам дотримується кращого» [5, с. 75]. Що стосується законів, то достатньо не багатьох, проте «кращих і сприятливих для держави», таких, що не лише карають, а навчають і наставляють, подобаються всім добрим людям і відповідають спільній думці. «Людину, найшляхетнішу з живих істот, необхідно закликати дотримуватися законів не стільки погрозами й покараннями, а нагородами» [5, с. 81]. Як мудрий педагог, державець, на думку мислителя, повинен урахувати

індивідуальні особливості громадян, застосовувати різні методи (пошану, ганьбу, вигоду тощо). Головне ж – домогтися, щоб «твої громадяни були виховані у найкращих традиціях» [5, с. 82].

У «Вихованні християнського государя» Еразм Роттердамський пропагував ідею, що і правитель, і пересічні громадяни є водночас членами християнського соціуму, де стосунки між людьми мотивовано «служінням Богу», а законами слугують ідеали євангельської любові, моральні постулати «Декалогу» і «Нагорної проповіді». Християнська «соціальність», за Еразмом, сконцентрована у формулі «єдине тіло, єдиний дух», тому він намагався поширити етику ранніх християнських громад на повсякденне світське життя, вимагав не ділити себе «для Бога і для громадян», а переносити в нього заповіді братерства, любові, миру, взаємодопомоги. «Привичайтеся виправляти заблудлого, навчати незнаючого, піднімати упалого, утішати засмученого, допомагати страждаючому, підтримувати нужденного...». Бути християнином, говорить мислитель, значить «піклуватися про користь братів наших, а не про власну» [6, с. 157].

Однак пропагований тоді Еразмом дух євангельського братерства не міг не зіткнутися із зростаючим індивідуалізмом, притаманним новій епосі. Він суперечив і природному егоїзму людського індивіда, коли його закликали віддати бідному останню сорочку. Дослідник А. Гуревич в одній із праць наводить текст проповіді францисканського монаха Бертольда з Регенсбурга (XIII століття), у якій на запитання прочанина: «Що значить любити ближнього?», звучить відповідь зовсім не в дусі євангельського заклику, вона обмежена лише побажанням ближньому Царства Небесного [2, с. 32]. Ще більш відчутним став дисонанс між християнським «колективізмом» і новим індивідуалізмом, пов'язаним із становленням ринкової економіки, із «духом капіталізму». Цікаво, що не еразміанство з його прагненням до максимальної реалізації моральної сутності Нового заповіту, допущенням свободи волі в діях людини, а протестантизм у формі кальвінізму виявився спроможним адекватно стимулювати народження цього духу [1].

Як бачимо, одним із найважливіших завдань морально-духовного виховання Еразм, як і всі гуманісти, уважав соціалізацію молодої людини, розвиток у неї правових і громадянських знань, підготовку до життя в соціумі, гармонійне поєднання власних інтересів зі спільним благом. Соціально-етичну орієнтацію мислитель обґрунтував філософськими ідеями Античності (Платон, Аристотель), законами християнського співжиття, ідеалами євангельської любові, моральними постулатами «Декалогу» та Нагорної проповіді, заповідями братерства, любові, взаємодопомоги. Еразм виступав за повніше використання християнсько-релігійного ресурсу у взаєминах між державами, націями й окремими індивідами. Доктрина морально-духовного виховання особистості в педагогічній системі Еразма Роттердамського віддзеркалювала протиріччя перехідної епохи – процес первісного нагромадження капіталу, занепад старих соціальних структур, зростання індивідуалізму європейців. Для гуманіста ці чинники слугували додатковими аргументами на користь посилення уваги до моральності та духовності. Саме за допомогою їх виховання він сподівався нейтралізувати негативні наслідки цих процесів, домогтися стабільності державного організму, соціального миру і злагоди.

Список використаних джерел

1. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / пер. з нім. О. Погорілий. Київ : Основи, 1994. 269 с.
2. Гуревич А. Человеческая личность в средневековой Европе: реальная или ложная проблема? *Развитие личности*. 2003. №2. С. 29-40.
3. Пальмиери М. Речь, составленная Маттео Пальмиери, гонфалоньером компании, по приказу Синьории, в которой Ректоры и другие должностные лица побуждаются управлять справедливо.

Сочинения итальянских гуманистов эпохи Возрождения (XV в.). Москва : Изд-во Москов. ун-та, 1985. С. 141-146.

4. Ревякина Н.В. Вступительная статья. *Образ человека в зеркале гуманизма: мыслители и педагоги эпохи Возрождения о формировании личности (XIV-XVII вв.).* Москва : Изд-во УРАО, 1999. С. 5-38.
5. Эразм Роттердамский. Воспитание христианского государя. Москва : Мысль, 2001. 365 с.
6. Эразм Роттердамский. Оружие христианского воина. *Философские произведения* [отв. ред. В. В. Соколов]. Москва : Наука, 1986. С. 90-217.

ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЖІНОК

Роман Гожий

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальність 081 „Право”, Полтавський інститут економіки і права
RomanHozhyi@gmail.com

Науковий керівник: Геннадій Аванесян

доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

Гендерне насильство – це проблема ХХІ століття, котра актуальна для всіх країн світу: немає жодної країни, де її було б вирішено. Щоденно ми зіштовхуємось з проявами гендерної нерівності у вигляді насильства проти жінки та порушення її прав як особистості. Як наслідок-загибель суспільства та країни. Гендерна рівність є передумовою подолання бідності, сприяння сталому розвитку та впровадженню ефективного управління [1].

Дану проблему досліджували такі вчені як Н. Аніщук, М. Дмитрієва, Т.Марценюк та інші.

Мета – розглянути проблеми гендерного насильства та окреслити права жінок та особливості їхньої поведінки під час насильства від чоловіків.

Загалом агресивну поведінку очікують саме від чоловіків, тому чоловіки – це та група, яка переважно чинить насильство будь-якого типу проти жінок, дітей та інших чоловіків. Жіноча гендерна роль «пасивної» та «слабкої» статі, гендерна нерівність, нерівні можливості на ринку праці- все це робить жінок вразливими до насильства [2].

За результатами соціологічного дослідження: однією з найпоширеніших форм гендерного насильства в Україні вважається так зване домашнє насильство (domestic violence), або насильство в сім'ї, з боку партнера по шлюбу. Жінки зазнають його вчетверо частіше від чоловіків, але й не слід забувати про такий тип гендерного насильства проти жінок, як сексуальні домагання, що відбуваються не у приватній сфері (вдома), а в публічній, наприклад, у робочому середовищі або в громадському транспорті. Тому в Україні вже більше ніж, як десять років вживають заходи по допомозі жертвам насилля та попередженню цих явищ [3]. Згідно із ст. 1 Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» наведено означення сексуальних домагань: дії сексуального характеру, виражені словесно або фізично, що принижують чи ображають осіб жіночої статі, які перебувають у відносинах трудового, службового, матеріального чи іншого підпорядкування [4].

Нині в Україні працює чимало організацій поруч з законодавцем у сфері попередження й запобіжності гендерного насильства. У 2001 році у відповідь на занепокоєння рівнем насильства в сім'ї- в Україні було ухвалено закон «Про попередження насильства в сім'ї» — перший у колишніх радянських республіках спеціальний законодавчий акт, який спонукає до боротьби з побутовим насильством [5]. Відповідно до цього закону, насильство в сім'ї як і будь-які умисні дії фізичного,